

CONSTRUCȚIA INELULUI $\mathbf{Z}$

1. Noțiunea de grup. Grup abelian

Spunem că o mulțime M este o structură algebrică, dacă pe M s-au definit una sau mai multe operații (legi de compoziție) și, eventual alte tipuri de relații binare, care satisfac un număr de axiome, numite axiome de structură.

Definiția 1.1: Se numește grup o pereche $(\mathbf{G}, *)$, în care $\mathbf{G}$ este o mulțime nevidă, iar „ $*$ ” o lege de compoziție internă pe $\mathbf{G}$, și care satisface axiomele:

1. Legea de compoziție este asociativă, adică oricare ar fi $x, y, z \in \mathbf{G}$,
 $(x * y) * z = x * (y * z)$.
2. Există un element neutru $e \in \mathbf{G}$, astfel încât pentru orice $x \in \mathbf{G}$,
 $x * e = e * x = x$.
3. Pentru orice $x \in \mathbf{G}$, există un element $x' \in \mathbf{G}$ cu proprietatea
 $x * x' = x' * x = e$,
 adică orice element din $\mathbf{G}$ este simetrizabil.
4. Dacă operația $*$ este comutativă, adică, dacă pentru orice $x, y \in \mathbf{G}$,
 $x * y = y * x$,
 grupul $(\mathbf{G}, *)$ se numește comutativ sau abelian.

Observația 1.2: Mulțimea numerelor întregi $\mathbf{Z}$ înzestrată cu operația de adunare, notată „ $+$ ”, formează o structură de grup abelian $(\mathbf{Z}, +)$, dar față de înmulțire $\mathbf{Z}$ nu are structură de grup, deoarece nu satisface axioma 3.

2. Noțiunea de inel. Inel comutativ. Inel unitar

Pe o mulțime se pot introduce mai multe legi de compoziție. Un caz important îl constituie acela în care o mulțime este înzestrată cu două legi de compoziție, legate între ele printr-o anumită proprietate. În acest context se înscrie conceptul (structura) de inel. În continuare vom lua în considerare ca legi de compoziție operațiile de adunare (+) și înmulțire ($\cdot$), fără a uita însă că, în general, legile de compoziție pot fi niște operații oarecare.

Definiția 2.1: Fie $\mathbf{I}$ o mulțime nevidă, înzestrată cu două legi de compoziție pe $\mathbf{I}$. Spunem că $\mathbf{I}$

are o structură de inel în raport cu operațiile de adunare (+) și înmulțire ($\cdot$), dacă sunt satisfăcute următoarele axiome:

1. Perechea $(\mathbf{I}, +)$, formată din mulțimea $\mathbf{I}$ și legea de compoziție (+), este un grup comutativ (abelian).
2. Mulțimea $\mathbf{I}$ este închisă față de înmulțire, adică: oricare ar fi $x, y \in \mathbf{I}$,
 $x \cdot y \in \mathbf{I}$.
3. Înmulțirea este distributivă față de adunare, adică pentru orice $x, y, z \in \mathbf{I}$,
 $x(y+z) = xy + xz$ și $(y+z)x = yx + zx$.

Inelul I va fi notat cu $(I, +, \cdot)$, punând în evidență în acest fel rolul diferit al celor două operații, prima operație fiind întotdeauna cea față de care mulțimea I are structură de grup comutativ.

După cum se vede din definiția dată, mulțimea I are o structură mai săracă cu privire la cea de-a doua operație, cea multiplicativă, deoarece se cere să fie satisfăcută numai proprietatea de parte stabilă. Operația multiplicativă poate avea însă și alte proprietăți pe lângă aceasta.

Definiția 2.2: Inelul $(\mathbf{I}, +, \cdot)$ se numește inel asociativ, dacă legea de compoziție multiplicativă ($\cdot$) este asociativă, adică pentru orice $x, y, z \in \mathbf{I}$, avem

$$(x \cdot y) \cdot z = x \cdot (y \cdot z).$$

Definiția 2.3: Inelul $(\mathbf{I}, +, \cdot)$ se numește inel comutativ, dacă legea de compoziție multiplicativă este comutativă, adică pentru orice $x, y \in \mathbf{I}$, avem

$$x \cdot y = y \cdot x.$$

Definiția 2.4: Inelul $(\mathbf{I}, +, \cdot)$ se numește inel unitar (inel cu element unitate) dacă legea de compoziție multiplicativă are element unitate, adică există un element notat cu $\mathbf{1}$, $\mathbf{1} \in \mathbf{I}$, astfel încât, pentru orice $x \in \mathbf{I}$ avem

$$x \cdot \mathbf{1} = \mathbf{1} \cdot x.$$

Se înțelege că un inel $(I, +, \cdot)$ poate fi inel asociativ, comutativ și cu element unitate, spre exemplu mulțimea numerelor întregi $\mathbf{Z}$ formează inel comutativ și cu element unitate în raport cu adunarea și înmulțirea numerelor întregi.

3. Mulțimi echivalente. Numere naturale. Operații cu numere naturale

3.1 Mulțimi echivalente

Definiția 3.1.1: Două mulțimi: A compusă din elementele: $a, b, c, \dots$ și B compusă din elementele: $\alpha, \beta, \gamma, \dots$ se numesc echivalente atunci când elementele lor se pot asocia în perechi:

$$(a, \alpha); (b, \beta); (c, \gamma); \dots$$

astfel încât nici un element din cele două mulțimi să nu scape acestei asocieri și nici unul să nu se găsească în două perechi. O asemenea relație între cele două mulțimi este o relație de echivalență și se notează $A \sim B$.

Din felul cum a fost definită relația rezultă următoarele proprietăți:

- determinarea: $A \sim B$ sau $A \not\sim B$;
- reflexivitatea: $A \sim A$;
- simetria: $A \sim B$ implică $B \sim A$;
- tranzitivitatea: dacă $A \sim B$ și $B \sim C$, atunci $A \sim C$.

Această relație de echivalență împarte mulțimile în clase de echivalență în felul următor: două mulțimi fac parte din aceeași clasă dacă sunt echivalente, în caz contrar, ele aparțin la clase diferite. O clasă este caracterizată de o proprietate comună tuturor mulțimilor care o compun, proprietate independentă de natura elementelor acestor mulțimi. Această proprietate este puterea clasei, numărul cardinal, sau mărimea clasei.

3.2 Numere naturale

Definiția 3.2.1: Numim număr natural o clasă de echivalență de mulțimi finite (o mulțime se numește finită dacă nu este de aceeași putere cu nici una din submulțimile sale proprii).

Astfel, proprietatea caracteristică a tuturor mulțimilor compuse dintr-un singur element, care formează clasa de echivalență respectivă se numește unu și se scrie 1 . Proprietatea caracteristică a clasei de echivalență formată din mulțimile care conțin un element și încă un element se numește doi și se scrie 2 etc.

În felul acesta se formează mulțimea N a numerelor naturale, care este compusă din elementele:

$$1; 2; 3; \dots; n; \dots,$$

la care s-a adăugat și zero înaintea numărului 1 . Zero este notat cu 0 și caracterizează clasa de

echivalență a mulțimii vide.

Mulțimea N satisface următoarele cinci *axiome ale lui Peano*:

3.3 Axiomele lui Peano

1. Zero este un număr natural.
2. Orice număr natural n are un succesori, pe care îl notăm n^+ .
3. Zero nu este succesoriul nici unui număr natural.
4. Două numere naturale care au același succesori sunt egale.
5. Dacă A este o submulțime a lui N ($A \subset N$), care conține pe zero ($0 \in A$) și care dacă conține pe n va conține și pe succesoriul n^+ , atunci $A=N$.

Între elementele mulțimii N se pot stabili legi de compoziție internă (sau operații interne). Astfel, fiecărei perechi ordonate (a,b) aparținând mulțimii produs $N \times N$ îi putem face să corespundă un element c , aparținând lui N , cu ajutorul unei legi de compoziție internă, numită adunare.

3.4 Operații cu numere naturale

Definiția 3.4.1: Adunarea notată prin $+$ este definită prin recurență cu ajutorul următoarelor două proprietăți:

1. $n+0=n$;
2. $n+p^+=(n+p)^+$.

Din aceste relații rezultă că:

$$n^+=n+1.$$

Într-adevăr, avem:

$$n+1=n+0^+=(n+0)^+=n^+.$$

Proprietatea a doua se mai poate scrie astfel:

$$n+(p+1)=(n+p)+1,$$

ceea ce exprimă că, dacă $n+m$ este definită pentru $m=p$, ea se deduce și pentru $m=p+1$, rezultând că $m+n$ este determinată pentru orice m .

3.5 Proprietățile adunării

Teorema 3.5.1: *Au loc următoarele afirmații:*

1. *Adunarea este asociativă, adică: oricare ar fi $n, p, r \in \mathbb{N}$:*

$$(n+p)+r=n+(p+r).$$

Demonstrație: Egalitatea se verifică pentru $r=0$:

$$(n+p)+0=n+p \text{ și } p+0=p, \text{ deci } (n+p)+0=n+(p+0)=n+p.$$

Să arătăm că dacă egalitatea este adevărată pentru r , va fi adevărată și pentru r^+ . Avem:

$$(n+p)+r^+=[(n+p)+r]^+=[n+(p+r)]^+=n+(p+r)^+=n+(p+r^+).$$

Egalitatea este adevărată pentru orice $r \in \mathbb{N}$.

2. *Adunarea este comutativă, adică: oricare ar fi $n, p \in \mathbb{N}$,*

$$n+p=p+n.$$

Demonstrație: Demonstrăm mai întâi pentru $p=0$, oricare ar fi $n \in \mathbb{N}$. Avem:

$$n+0=n;$$

să arătăm că

$$0+n=n.$$

Această egalitate este verificată pentru $n=0$. Să arătăm că dacă este verificată pentru n este de asemenea verificată pentru n^+ . Avem:

$$0+n^+=(0+n)^+=n^+.$$

Prin urmare, pentru orice element $n \in \mathbb{N}$ avem:

$$n+0=0+n=n.$$

Să arătăm același lucru pentru $p=1$, astfel încât să avem:

$$n^+=n+1=1+n.$$

Trebuie să arătăm că egalitatea:

$$1+n=n+1$$

este adevărată, pentru orice număr natural n . Ea este adevărată pentru $n=0$. Presupunem că este adevărată și pentru n , adică

$$1+n=n+1$$

și demonstrăm că este adevărată și pentru n^+ . Din:

$$1+n=n+1 \text{ rezultă } (1+n)^+=(n+1)^+,$$

două numere naturale egale au același succesori. Avem:

$$(1+n)^+=1+n^+ \text{ și } (n+1)^+=n+1^+=n+(1+1)=(n+1)+1=n^++1.$$

Deci ipoteza $l+n=n+l$ implică $n^++l=l+n^+$. Egalitatea $l+n=n+l$ este adevărată, pentru orice număr natural. Să demonstrăm că egalitatea

$$p+n=n+p,$$

care am văzut că este adevărată pentru orice n , dacă p este egal cu 0 sau 1 , este verificată de orice p număr natural. Presupunem că este adevărată pentru p , adică:

$$p+n=n+p,$$

de unde:

$$(p+n)^+=(n+p)^+.$$

Avem:

$$(p+n)^+=n+p^+=p+(n+1)=p+(l+n)=(p+1)+n=p^++n.$$

De asemenea avem:

$$(n+p)^+=n+p^+.$$

Prin urmare,

$$n+p^+=p^++n.$$

Deci egalitatea

$$n+p=p+n$$

este verificată oricare ar fi numerele naturale n și p .

3.6 Înmulțirea numerelor naturale

Altă operație internă pe mulțimea numerelor întregi este înmulțirea.

Definiția 3.6.1: Fiecărei perechi ordonate (n,p) de numere naturale îi putem face să-i corespundă un număr natural numit produs, pe care îl notăm np , $n \cdot p$ sau $n \times p$.

Această corespondență este o lege de compoziție internă sau o operație internă numită înmulțire, notată cu $\cdot$ (un punct) sau $\times$.

Înmulțirea este definită prin următoarele două egalități:

1. $n \times 0 = 0$;
2. $np^+ = np + n$.

Teorema 3.6.2: Au loc următoarele afirmații:

1. Oricare ar fi $n \in \mathbb{N}$, avem

$$n \times 1 = n.$$

Demonstrație: Într-adevăr:

$$n \times 1 = n \times 0^+ = (n \times 0) + n = n.$$

2. Suma a p elemente toate egale cu n este egală cu pn .

Demonstrație: După definiția înmulțirii avem:

$$n \times 1^+ = n \times 1 + n = n + n = 2n.$$

Dacă suma

$$S_p = n_1 + n_2 + \dots + n_p,$$

unde toți termenii sunt egali cu n este egală cu pn , atunci deducem că:

$$S_{p+1} = S_p + n = np + n = n \times p^+ = (p+1)n.$$

Prin urmare oricare ar fi p avem:

$$S_p = np.$$

Înmulțirea este distributivă față de adunare, adică oricare ar fi $n, p, q \in \mathbb{N}$ este adevărată relația:

$$n(p+q) = np + nq.$$

Este adevărată pentru $q=0$ oricare ar fi n și p :

$$n(p+0) = np + n \cdot 0 = np.$$

O presupunem adevărată pentru q și demonstrăm că este adevărată și pentru q^+ . Avem:

$$n(p+q^+) = n(p+q)^+ = n(p+q) + n = np + nq + n = np + nq^+.$$

Deci relația este adevărată oricare ar fi numerele naturale n, p și q .

Înmulțirea se mai bucură și de proprietățile de asociativitate și comutativitate, care pot fi dovedite cu ajutorul definiției și a inducției complete.

Teorema 3.6.3: *Au loc următoarele afirmații:*

1. $(np)q = n(pq)$;
2. $np = pn$.

Operațiile de adunare și înmulțire sunt definite pentru orice pereche de numere naturale, adică sunt definite peste tot în mulțimea $\mathbb{N}$.

Operația inversă adunării, scăderea și operația inversă înmulțirii, împărțirea nu sunt posibile pentru orice pereche ordonată de numere naturale.

3.7 Relația de ordine în $\mathbb{N}$

Definiția 3.7.1: *Fie două numere naturale oarecare n și p . Spunem că p este cel mult egal cu n sau că n este mai mare sau egal cu p , dacă există un număr natural d , astfel încât*

$$n = p + d.$$

Notăm această relație dintre n și p prin:

$n \leq p$ sau $n \geq p$.

Teoremă 3.7.2: Fiind date două numere naturale n și p are loc una și numai una dintre relațiile:

$n < p$ sau $n \geq p$.

Relația definită prin simbolul $\geq$ între elementele mulțimii N este o relație de ordine, deoarece este:

- reflexivă: $n \geq n$;
- antisimetrică: dacă $n \geq p$ și $p \geq n$, atunci $n = p$;
- tranzitivă: dacă $n \geq p$ și $p \geq r$, atunci $n \geq r$;

Mulțimea N , în care a fost stabilită această relație, este o mulțime (total) ordonată.

4. Mulțimea numerelor întregi

4.1 Construcția mulțimii numerelor întregi

Vom arăta în continuare că mulțimea numerelor întregi Z formează inel asociativ, comutativ și cu element unitate, în raport cu adunarea și înmulțirea numerelor întregi, notat $(Z, +, \cdot)$.

În mulțimea numerelor naturale N scăderea nu este întotdeauna posibilă. Diferența $n - p$ nu există decât dacă $n \geq p$ sau, altfel spus, ecuația

$$x + p = n$$

nu are soluții în N decât dacă $n \geq p$.

A lua o pereche de numere n și p , într-o anumită ordine în mulțimea N , înseamnă a lua un element din mulțimea produs $N \times N$. Se pot determina în mulțimea $N \times N$ două submulțimi, una P , formată din elementele $\alpha = (n, p)$, în care $n \geq p$ și $n - p$ este un număr natural, alta P' , formată din elementele $\alpha' = (n', p')$, în care $n' < p'$.

Fie q un număr natural.

Toate elementele mulțimii $N \times N$ care pot fi puse sub forma:

$$\alpha_p = [(p+q), p]$$

aparțin submulțimii P . Pentru orice element al acestei submulțimi avem:

$$(p+q) - p = q,$$

corespunzând numărului natural q .

Două elemente ale submulțimii P ,

$$\alpha_1=(n_1,p_1) \text{ și } \alpha_2=(n_2,p_2)$$

care corespund aceluiași număr natural sunt legate între ele printr-o relație binară $\mathfrak{R}$, definită în mulțimea P prin:

$(n_1 - p_1) \in \mathbb{N}$ și $(n_2 - p_2) \in \mathbb{N}$ implică $\alpha_1 \mathfrak{R} \alpha_2$, unde:

$$n_1 - p_1 = n_2 - p_2.$$

Egalitatea:

$$n_1 - p_1 = n_2 - p_2$$

este în mulțimea P echivalentă cu

$$n_1 + p_2 = n_2 + p_1,$$

dar această egalitate este verificată și de celelalte elemente din $\mathbb{N} \times \mathbb{N}$ care nu aparțin mulțimii P .

Definim astfel o relație binară $\mathfrak{R}'$ în $\mathbb{N} \times \mathbb{N}$ prin:

$\alpha_1 \mathfrak{R}' \alpha_2$ dacă și numai dacă $n_1 + p_2 = n_2 + p_1$.

Teorema 4.1.1: Relația $\mathfrak{R}'$ este o relație de echivalență.

Demonstrație: Într-adevăr, relația este:

- reflexivă: $\alpha_1 \in \mathbb{N} \times \mathbb{N}$ implică $\alpha_1 \mathfrak{R}' \alpha_1$, deoarece:

$$n_1 + p_1 = n_1 + p_1;$$

- simetrică: $\alpha_1 \mathfrak{R}' \alpha_2$ implică $\alpha_2 \mathfrak{R}' \alpha_1$, deoarece:

$$n_1 + p_2 = n_2 + p_1 \text{ implică } n_2 + p_1 = n_1 + p_2;$$

- tranzitivă: $\alpha_1 \mathfrak{R}' \alpha_2$ implică $n_1 + p_2 = n_2 + p_1$;

$\alpha_2 \mathfrak{R}' \alpha_3$ implică $n_2 + p_3 = n_3 + p_2$, de unde:

$$n_1 + p_2 = n_2 + p_1 = n_2 + p_1 = n_1 + p_2 \text{ sau}$$

$$(n_1 + p_3) + (p_2 + n_2) = (n_3 + p_1) + (p_2 + n_2)$$

(am folosit asociativitatea și comutativitatea adunării numerelor naturale).

De unde

$$n_1 + p_3 = n_3 + p_1 \text{ (regularitatea numerelor naturale în raport cu adunarea).}$$

Avem deci:

$$\alpha_1 \mathfrak{R}' \alpha_3.$$

Relația $\mathfrak{R}'$ fiind o relație de echivalență determină o partiție a lui $\mathbb{N} \times \mathbb{N}$ în $\mathbb{N} \times \mathbb{N} / \mathfrak{R}'$ clase de echivalență. Mulțimea $\mathbb{Z}$ a acestor clase de echivalență este mulțimea numerelor întregi.

Notăm cu $a = (\overline{n, p})$ clasa de echivalență (sau numărul întreg) care conține elementul $\alpha = (n, p) \in \mathcal{N}^2$. Spunem că α este un reprezentant a lui a . Orice element poate reprezenta clasa de echivalență respectivă, determinând-o.

4.2 Adunarea numerelor întregi

Definiția 4.2.1: Suma a două elemente ale mulțimii $\mathcal{N} \times \mathcal{N}$: $\alpha_1 = (n_1, p_1)$ și $\alpha_2 = (n_2, p_2)$ este un element $\alpha_3 = (n_3, p_3)$ definit prin

$$n_3 = n_1 + n_2, \quad p_3 = p_1 + p_2.$$

Adunarea în $\mathcal{N} \times \mathcal{N}$ este o lege de compunere internă definită peste tot.

Teorema 4.2.2: Suma a două elemente $\alpha_1 = (n_1, p_1)$ și $\alpha_2 = (n_2, p_2)$ echivalente, respectiv cu $\alpha_1' = (n_1', p_1')$ și $\alpha_2' = (n_2', p_2')$, este echivalentă cu suma $\alpha_1' + \alpha_2'$.

Demonstrație: Avem:

$$\alpha_1 + \alpha_2 = \alpha_3 = (n_3, p_3),$$

$$\alpha_1' + \alpha_2' = \alpha_3' = (n_3', p_3'),$$

în care:

$$n_3 = n_1 + n_2, \quad p_3 = p_1 + p_2,$$

$$n_3' = n_1' + n_2', \quad p_3' = p_1' + p_2'.$$

Numerele α_3 și α_3' sunt echivalente atunci când:

$$n_3 + p_3' = n_3' + p_3,$$

adică:

$$(n_1 + n_2) + (p_1' + p_2') = (n_1' + n_2') + (p_1 + p_2).$$

Primul membru se poate scrie:

$$(n_1 + p_1') + (n_2 + p_2'),$$

iar al doilea

$$(n_1' + p_1) + (n_2' + p_2).$$

Dar α_1 și α_1' sunt echivalente, deci

$$n_1 + p_1' = n_1' + p_1,$$

la fel α_2 și α_2' sunt echivalente, deci

$$n_2 + p_2' = n_2' + p_2.$$

Avem:

$$(n_1 + p_1') + (n_2 + p_2') = (n_1' + p_1) + (n_2' + p_2).$$

Prin urmare cele două elemente α_3 și α_3' sunt echivalente.

Consecința 4.2.3: Clasa de echivalență a sumei a două elemente din $\mathbf{N} \times \mathbf{N}$ depinde de clasa de echivalență a fiecăruia din aceste elemente, dar nu depinde de reprezentantul ales în fiecare din aceste clase.

Definiția 4.2.4: Se numește sumă a două numere întregi $\mathbf{a}_1$ și $\mathbf{a}_2$, care au ca reprezentanți respectiv pe α_1 și α_2 , numărul întreg $\mathbf{a}_3$ care admite ca reprezentant $(\alpha_1 + \alpha_2)$.

4.3 Proprietățile adunării numerelor întregi

Teorema 4.3.1: Au loc următoarele afirmații:

1. Adunarea pe $\mathbf{Z}$ este o lege de compoziție internă comutativă.

Demonstrație: Fie: $a_1 = (\overline{n_1, p_1})$ și $a_2 = (\overline{n_2, p_2})$. Atunci avem:

$$a_1 + a_2 = \left[(\overline{n_1 + n_2}), (\overline{p_1 + p_2}) \right]$$

$$a_2 + a_1 = \left[(\overline{n_2 + n_1}), (\overline{p_2 + p_1}) \right],$$

deci:

$$a_1 + a_2 = a_2 + a_1.$$

2. Adunarea pe $\mathbf{Z}$ este o lege de compoziție internă asociativă.

Demonstrație: Fie: $a_1 = (\overline{n_1, p_1})$; $a_2 = (\overline{n_2, p_2})$; $a_3 = (\overline{n_3, p_3})$. Atunci avem:

$$(a_1 + a_2) + a_3 = (\overline{n, p}), \text{ unde } \begin{cases} n = (n_1 + n_2) + n_3 \\ p = (p_1 + p_2) + p_3 \end{cases},$$

$$a_1 + (a_2 + a_3) = (\overline{n', p'}), \text{ unde } \begin{cases} n' = n_1 + (n_2 + n_3) \\ p' = p_1 + (p_2 + p_3) \end{cases}.$$

Asociativitatea numerelor naturale implică:

$$n = n' \text{ și } p = p'$$

deci:

$$[(a_1 + a_2) + a_3] = [a_1 + (a_2 + a_3)],$$

ca având același reprezentant.

3. Adunarea pe $\mathbf{Z}$ admite (un) element neutru.

Demonstrație: Fie elementul $e = (\overline{n, n})$; avem:

$$(\overline{n, n}) = (\overline{0, 0}),$$

oricare ar fi n , deoarece

$$n + 0 = 0 + n.$$

Fie $a = (\overline{n, p})$; avem:

$$a + e = e + a = [(\overline{n+0}), (\overline{p+0})] = (\overline{n, p}) = a.$$

Deci e este element neutru pentru adunare.

4. Fiecare element din $\mathbf{Z}$ are un simetric (sau opus) față de operația de adunare pe $\mathbf{Z}$.

Demonstrație: Oricărui element $a_1 = (\overline{n, p})$ îi putem face să-i corespundă un element $a_2 = (\overline{p, n})$, astfel încât:

$$a_1 + a_2 = a_2 + a_1 = [(\overline{n+p}), (\overline{n+p})] = (\overline{0, 0}) = e.$$

În mulțimea $\mathbf{Z}$ în care s-a definit operația adunării, care este asociativă, fiecare element posedă un simetric (opus) și unul singur. Notăm cu $-a$ simetricul lui a .

Teorema 4.3.2: Simetricul (opusul) sumei este egal cu suma simetricelor (opusurilor).

Demonstrație: Notând cu a' și b' simetricii lui a și b , avem:

$$(a+b) + (a'+b') = [(a+b) + a'] + b' = [a + a' + b] + b' = (e+b) + b' = b + b' = e..$$

Teorema 4.3.3: Ecuația

$$x + b = a, \quad a, b \in \mathbf{Z},$$

admite în $\mathbf{Z}$ o singură soluție și numai una.

Demonstrație: Dacă x există, notând cu b' simetricul lui b avem:

$$(x+b) + b' = b' + a = x + (b+b') = x + e = x,$$

deci dacă x există și el este egal cu $b' + a$.

Dar oricare ar fi a și b avem:

$$(b' + a) + b = a + (b' + b) = a.$$

Ecuația admite o singură rădăcină:

$$x = b' + a.$$

4.4 Grup abelian în raport cu adunarea

Mulțimea numerelor întregi $\mathbf{Z}$, pe care s-a stabilit operația de adunare, formează un grup, deoarece adunarea posedă următoarele trei proprietăți:

1. Este asociativă;
  2. Admite un element neutru $e = (0, 0)$;
  3. Orice element a , al mulțimii $\mathbf{Z}$, are un simetric a' (în cazul adunării, un opus).
- Adunarea este și comutativă, deci formează un grup comutativ sau abelian.

4.5 Înmulțirea numerelor întregi

Definiția 4.5.1: Numim produs a două elemente (n_1, p_1) și (n_2, p_2) elementul (n_3, p_3) , în care:
 $n_3 = n_1 n_2 + p_1 p_2$ și $p_3 = n_1 p_2 + n_2 p_1$.

Teorema 4.5.2: Operația de înmulțire în $\mathbf{N} \times \mathbf{N}$ păstrează relația de echivalență $\mathfrak{R}'$.

Demonstrație: Pentru a demonstra aceasta este suficient să înlocuim un element (n_1, p_1) sau (n_2, p_2) printr-un element echivalent; vom obține un produs (n_3', p_3') echivalent cu (n_3, p_3) .

Înlocuind, de exemplu, pe (n_2, p_2) obținem:

$$a_3' = (\overline{n_3', p_3'}), \text{ unde } \begin{cases} n_3' = n_1 n_2' + p_1 p_2' \\ p_3' = n_1 p_2' + n_2' p_1. \end{cases}$$

a_3 și a_3' sunt echivalente dacă

$$n_3 + p_3' = n_3' + p_3;$$

avem:

$$n_3 + p_3' = n_1 n_2 + p_1 p_2 + n_1 p_2' + n_2' p_2 = n_1 n_2 + p_2' + p_1 p_2 + n_2'$$

$$n_3 + p_3' = n_1 n_1' + p_1 p_2' + n_2 p_1 + n_2 p_1 = n_1 n_1' + p_2 + p_1 p_2' + n_2$$

dar (n_2, p_2) și (n_2', p_2') sunt echivalente. Avem deci

$$n_2 + p_2' = n_2' + p_2,$$

de unde

$$n_3 + p_3' = n_3' + p_3,$$

deci (n_3, p_3) și (n_3', p_3') sunt echivalente aparținând aceleiași clase de echivalență.

Consecința 4.5.3: Oricare ar fi reprezentanții aleși a celor două clase de echivalență a_1 și a_2 , produsul acestor reprezentanți aparțin unei aceleiași clase de echivalență a .

Această clasă de echivalență a o vom numi produsul întregilor a_1 și a_2 și o vom nota

$$a = a_1 \times a_2 \text{ sau } a_1 a_2.$$

Avem:

$$a = a_1 a_2 = \overline{[(n_1 n_2 + p_1 p_2), (n_1 p_2 + n_2 p_1)]}.$$

4.6 Proprietățile înmulțirii numerelor întregi

Teorema 4.6.1: Au loc următoarele afirmații:

1. Înmulțirea numerelor întregi este o operație comutativă.

Demonstrație: Avem:

$$a_1 \times a_2 = \overline{[(n_1 n_2 + p_1 p_2), (n_1 p_2 + n_2 p_1)]} \text{ și}$$

$$a_2 \times a_1 = \overline{[(n_2 n_1 + p_2 p_1), (p_2 n_1 + p_1 n_2)]},$$

deci:

$$a_1 \times a_2 = a_2 \times a_1.$$

2. *Înmulțirea numerelor întregi este o operație asociativă, adică:*

$$(a_1 \times a_2) \times a_3 = a_1 \times (a_2 \times a_3),$$

ceea ce rezultă înlocuind a_1, a_2, a_3 prin $\overline{(n_1, p_1)}, \overline{(n_2, p_2)}, \overline{(n_3, p_3)}$ și efectuând calculele.

3. *Elementul $\varepsilon = \overline{(1, 0)}$ este element neutru pentru înmulțirea numerelor întregi.*

Demonstrație: Oricare ar fi $a = \overline{(n, p)}$, avem:

$$a \times \varepsilon = \varepsilon \times a = \overline{[(n \times 1 + 0 \times p), (0 \times n + 1 \times p)]} = \overline{(n, p)} = a.$$

4. *Înmulțirea numerelor întregi este o operație distributivă în raport cu adunarea.*

Demonstrație: Punând: $a_1 = \overline{(n_1, p_1)}, a_2 = \overline{(n_2, p_2)}, a_3 = \overline{(n_3, p_3)}$,

avem:

$$a_1(a_2 + a_3) = \overline{(n, p)}, \text{ unde:}$$

$$n = n_1[n_2 + n_3] + p_1[p_2 + p_3]$$

$$p = n_1[p_2 + p_3] + p_1[n_2 + n_3]$$

Pe de altă parte avem:

$$a_1 a_2 + a_1 a_3 = \overline{(n', p')}, \text{ unde:}$$

$$\begin{cases} n' = (n_1 n_2 + p_1 p_2) + (n_1 n_3 + p_1 p_3) = n \\ p' = (n_1 p_2 + n_2 p_1) + (n_1 p_3 + n_3 p_1) = p. \end{cases}$$

Rezultă că:

$$a_1(a_2 + a_3) = a_1 a_2 + a_1 a_3.$$

4.7 Inelul numerelor întregi

În mulțimea numerelor întregi $\mathbf{Z}$ am stabilit două legi de compoziție internă: una numită *adunare*, care satisface proprietățile unui *grup abelian*, iar cealaltă numită *înmulțire*, care satisface următoarele proprietăți:

- *asociativitate,*
- *comutativitate,*
- *element neutru și*
- *distributivitate în raport cu adunarea.*

În acest caz spunem că mulțimea numerelor întregi formează un inel comutativ și unitar.

BIBLIOGRAFIE

- [1] **Andrei, GH., Caragea, C., Cucurezeanu, I., Bordea, Gh.,** *Probleme de algebră*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993.
- [2] **Andrica D., Duca I. D., Pop I., Purdea I.,** *Matematica de bază*, Editura Studium, Cluj-Napoca, 2000.
- [3] **Beju, A. E., Beju, I.,** *Compendiu de matematică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- [4] **Bușneag, D., Boboc, Fl., Piciu, D.,** *Elemente de aritmetică și teoria numerelor*, Editura Universitaria, Craiova, 1999.
- [5] **Popovici, C. P.,** *Teoria numerelor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1973.

Prof. Adela Cotul, Gr. Șc. „L. Rebreanu” , Maieru, B-N